

VAR REFERANSE
23/4778

DERES REFERANSE

DATO
13.12.2023

Tilsynsrapport med vedtak

Finanstilsynet gjennomførte tilsyn den 28. og 29. august 2023 med [REDAKTERT] som er godkjent revisjonsforetak og utpekt oppdragsansvarlig revisor [REDAKTERT] som er statsautorisert revisor.

Tilsynet avdekket manglende etterlevelse av lover og forskrifter som gjelder for virksomheten. I brev 27. september 2023 varslet Finanstilsynet vedtak om å kalle tilbake godkjenningen til [REDAKTERT] som statsautorisert revisor. Finanstilsynet har vurdert dine kommentarer til varselet i brev 8. november 2023. Finanstilsynet kan ikke se at disse kommentarene har avgjørende betydning for Finanstilsynets vurdering, og Finanstilsynet mener at vedtak skal fattes i samsvar med varselet.

1. Vedtak

Finanstilsynet kaller tilbake godkjenningen til [REDAKTERT] som statsautorisert revisor.

Hjemmel for vedtaket er revisorloven § 14-1 første ledd bokstav a.

Vedtaket gjelder fra 1. mars 2024.

Klagerett m.m

Du kan klage på vedtaket innen 26. januar 2024. Klagen sendes til Finanstilsynet som vurderer den. Hvis Finanstilsynet ikke omgjør vedtaket, sendes saken til Klagenemnden for revisor-, regnskapsfører- og inkassosaker.

Du kan søke Finanstilsynet om utsettelse av vedtaket, se forvaltningsloven § 42.

Du har rett til å se dokumentene i saken etter reglene i forvaltningsloven §§ 18 og 19.

Konsekvensen av vedtaket

Konsekvensen av vedtaket er at du ette dato for iverksettelse av vedtaket ikke lenger kan benytte tittelen "statsautorisert revisor", være utpekt oppdragsansvarlig revisor i revisjonsforetak og ikke kan signere revisjonsberetninger eller andre revisorbekreftelser.

2. Innholdet i denne tilsynsrapporten

- Nærmere om tilsynet, se kapittel 3
- Forhold som Finanstilsynet avdekket, se kapittel 4
- Nærmere om vilkårene i loven for å kunne fatte vedtak, se kapittel 5
- Hvorfor Finanstilsynet mener at vedtak er nødvendig, se kapittel 6

3. Nærmere om tilsynet

Tilsynet ble gjennomført som stedlig tilsyn og omfattet revisjonsselskapet og deg som oppdragsansvarlig revisor. Du er daglig leder, kvalitetskontrollansvarlig, styreleder og aksjonær i selskapet. Det er ingen øvrige ansatte i foretaket. Revisjonsselskapet hadde på tilsynstidspunktet 40 revisjonsoppdrag, og en omsetning på kr 1 594 000 i 2022.

Bakgrunnen for tilsynet var innrapportering fra Den norske Revisorforening (DnR) etter gjennomført ordinær kvalitetskontroll høsten 2022. DnR vurderte resultatet av kvalitetskontrollen som om det kunne være rimelig grunn til å vurdere om vilkårene for tilbakekall av godkjenningen som revisor, jf. punkt 2.3 i "Retningslinjer for periodisk kvalitetskontroll av revisorer og revisjonsselskaper". Saken ble av denne årsak rapportert til Finanstilsynet ved brev av 27. januar 2023. DnRs kontroll oppsummerte følgende mangler:

- Ikke vurdert mislighetsrisiko knyttet til inntekter eller ledelsens overstyring av kontroller.
- Gjennomgående mangelfull dokumentasjon. Det er ikke utarbeidet arbeidspapir som beskriver type/omfang av handlinger, eller handlingens tilknytning til risiko, regnskapspåstander eller konklusjoner.
- Revisjonsberetning er datert 05.04 mens regnskapet er signert 13.04 (balansen er ikke datert – det er altså uklart om det er snakk om elektronisk signeringstidspunkt eller avgivelse av regnskap), revisjonsberetningen har med omtale om årsberetning, foretaket har ikke årsberetning.
- Revisor hadde ikke fastsatt en arbeidsvesentlighet, revurdert vesentlighetsgrensen eller fastsatt grense for ubetydelige feil.
- Svakheter i overholdelse av hvitvaskingslovgivningen. Det er ikke innhentet ID på relevante personer.
- Benytter ikke standard revisjonsmetodikk/verktøy. Det vil si manuell revisjon med mye arbeidspapirer på papir, og standard sjekklister etc.
- Har ikke etablert oppdragskontroll siden 2017 – alenepraktiserende revisor uten de nødvendige korrektiver i egen virksomhet.
- Hvitvaskingsdokumentasjonen er lite tilpasset virksomheten (bærer preg av standardmal).
- Revisor har ikke tegnet ansvarsforsikring (ikke ulovlig)

Formålet med Finanstilsynets tilsyn var å kontrollere om revisjonsvirksomheten drives i samsvar med gjeldende krav, herunder om oppdragene gjennomføres i samsvar med god revisjonsskikk. Også etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket ble kontrollert. Finanstilsynets kontroll omfattet 4 revisjonsoppdrag som du var oppdragsansvarlig revisor for.

4. Forhold som Finanstilsynet avdekket

4.2 Forhold i revisjonsselskapet

4.2.1 Når oppdragsansvarlig også er daglig leder og styreleder

I tillegg til å være ansvarlig for alle av selskapets revisjonsoppdrag er du også daglig leder og styreleder. Det stedlige tilsynet dekket også oppfyllelse av plikter som påhviler selskapet. I et aksjeselskap er det daglig leder som står for den daglige ledelsen av selskapet, jf. aksjeloven § 6-14. Daglig leder har et særlig ansvar for å sikre at virksomheten drives forsvarlig og innenfor den lovgivningen som gjelder. Styret har det overordnede ansvaret for forvaltningen av selskapet, og for at det føres betryggende kontroll med selskapets regnskap og formuesforvaltning, jf. aksjeloven § 6-12. Dette innebærer at styret har ansvar for å påse at daglig leder sørger for at virksomheten drives forsvarlig og innenfor gjeldende lovgivning. Styreleder har et særlig ansvar for styrets funksjon.

Når en revisor innehar disse rollene, vil manglende ivaretagelse av ansvar og oppgaver være pliktbrudd som må vektlegges i vurderingen av om vedkommendes personlige godkjenning som revisor kan og skal kalles tilbake. Dette er lagt til grunn av Klagenemnden for revisor- og regnskapsførersaker i klagesaker.

Fra 1. januar 2021 gjelder forskrift om risikostyring og internkontroll (av 22. september 2008 nr. 1080) også for revisjonsforetak som ikke har autorisasjon som regnskapsførerselskap, jf. forskriften § 1 nr. 12. Forskriften stiller krav om at foretaket har hensiktsmessige systemer for risikostyring og internkontroll og at vesentlige risikoer i virksomheten identifiseres og håndteres på en forsvarlig måte. For en revisor som er daglig leder og/eller styreleder i revisjonsselskapet, vil svikt i oppfølgingen av forskriftens krav kunne medføre tilbakekall av vedkommendes godkjenning. Etter revisorloven § 7-1 andre ledd tredje punktum skal en statsautorisert revisor ha ansvar for kvalitetsstyringssystemet i revisjonsselskapet. Også svikt i denne rollen vil kunne ha betydning for vedkommendes autorisasjon. Det samme gjelder hvor det foreligger brudd på hvitvaskingslovgivningen. Etter denne loven kan også svikt i ivaretagelsen av plikter som anti-hvitvaskingsansvarlig, jf. hvitvaskingsloven § 8 femte ledd eller som etterlevelsesansvarlig, jf. § 35 andre ledd bokstav a inngå i grunnlaget for tilbakekall av revisors godkjenning.

4.2.2 Etterlevelse av risikostyringsforskriften

Risikostyringsforskriften pålegger selskapet å vurdere hvilke vesentlige risikoer som er knyttet til virksomheten, og å gjennomføre nødvendige tiltak for å få risikoene ned på et akseptabelt nivå, jf. §§ 6, 7 og 8. Det er daglig leders ansvar å påse at risikostyringen og internkontrollen blir gjennomført, herunder etablering av rutiner for forsvarlig risikoovervåking, jf. § 4. Daglig leder må løpende følge opp endringer i foretakets risikoer. Videre skal daglig leder minst en gang årlig utarbeide en samlet vurdering av risikosituasjonen som skal behandles av styret, jf. § 8. Styret har det overordnede ansvaret for at selskapet har et hensiktsmessig system for risikostyring og internkontroll, herunder fastsette prinsipper for risikostyring, jf. § 3. Daglig leders ansvarsoppgave er derfor blant annet å sørge for utarbeidelse og gjennomføring av rutiner i selskapet for å redusere de risikoene som ligger i foretaket og den virksomheten som drives. Hvis daglig leder ser at det foreligger forhold som innebærer vesentlige risikoer for selskapet, må vedkommende rette på forholdet eller rapportere til styret.

Finanstilsynet har i forbindelse med tilsynet etterspurt revisjonsselskapets dokumentasjon for risikostyring. Det er blitt fremlagt en mal utarbeidet fra DnR. Det er ikke gjort tilpasninger i malen til de angjeldende forholdene i revisjonsselskapet.

Finanstilsynet mener at det foreligger brudd på risikostyringsforskriften §§ 6, 7 og 8. I rollene som daglig leder og styreleder i revisjonsselskapet er du ansvarlig for at det etableres et hensiktsmessig system for risikovurdering og internkontroll i selskapet, og at systemet følges opp. Dette er ikke gjort. Pliktbruddet inngår i grunnlaget for vedtaket om tilbakekall av godkjenningen som revisor.

4.2.3 Revisjonsselskapets kvalitetsstyringssystem

Revisorloven § 7-1 krever at revisjonsselskap skal ha forsvarlige rutiner for administrasjon, regnskap og informasjonssikring, samt kvalitetsstyring som sikrer at retningslinjer, rutiner og beslutninger blir fulgt i hele organisasjonen. Kvalitetsstyringen skal omfatte et system for å sikre kvaliteten på lovfestet revisjon og oppdrag om revisorbekreftelser. Kravet gjelder også revisorer og revisjonsselskaper som kun reviderer små foretak, selv om kravene skal tilpasses den aktuelle virksomheten. Revisorloven § 7-1 er utfyllt av ISQM-1.

Finanstilsynet fikk i forbindelse med varsel om tilsyn oversendt revisjonsselskapets kvalitetsstyringssystem. Dette var imidlertid kun en mal fra Den norske Revisorforeningen uten noen form for tilpasninger til revisjonsvirksomheten. Du er ansvarlig for revisjonsselskapets kvalitetsstyringssystem. Dette ansvaret er ikke ivaretatt på en forsvarlig måte, og forholdet er et pliktbrudd som inngår i grunnlaget for vedtaket om tilbakekall av godkjenningen som revisor.

4.2.4 Revisjonsselskapets virksomhetsrettede risikovurdering iht. hvitvaskingsloven

Hvitvaskingsloven § 6 angir at rapporteringspliktige ved anvendelsen av loven skal legge til grunn vurderinger av risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Det følger videre av § 7 at rapporteringspliktige skal identifisere og vurdere risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering knyttet til sin virksomhet.

Revisjonsselskapet har ikke fremlagt virksomhetsrettet risikovurdering. Det eneste som forelå var en kopi av Finanstilsynets veiledning 14/2019. Finanstilsynet legger til grunn at slik risikovurdering ikke er gjennomført. Du er ansvarlig for revisjonsselskapets etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Dette ansvaret er ikke ivaretatt på en forsvarlig måte, forholdet er et pliktbrudd som inngår i grunnlaget for vedtak om tilbakekall av godkjenning som revisor.

4.2.5 Rutiner for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket

Revisjonsselskapet skal ha skriftlige rutiner som sikrer etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket, jf. hvitvaskingsloven § 8 første ledd. For at rutinene skal virke etter sin hensikt må de være tilpasset virksomhetens art og omfang, jf. § 8 andre ledd, hvilket betyr at det må være en sammenheng mellom den virksomhetsinnrettede risikovurderingen og rutinene. At rutinene skal tilpasses virksomhetens art og omfang innebærer at revisjonsselskaper med få kunder og et begrenset tjenestetilbud ikke vil trenge et like omfattende og komplekst rutineverk som større selskaper. Plikten til å ha skriftlige rutiner påhviler alle revisjonsselskaper, uansett størrelse, og er en videreføring av tilsvarende plikt etter hvitvaskingsloven av 2009.

De skriftlige rutinene må dekke både plikter som skal sikre at foretaket har forsvarlig styring og kontroll med antihvitvaskingsarbeidet og plikter som skal ivaretas av de ansatte i den løpende oppdragsutførelsen. Rutinene må angi hva som skal gjøres og hvordan dette skal gjøres.

Rutinene er sentrale i revisjonsselskapets risikostyring- og kontrollsystem, og skal derfor vedtas i selskapets øverste organ, jf. hvitvaskingsloven § 8 fjerde ledd. Finanstilsynet har lagt til grunn at det er tilstrekkelig at overordnede rutiner fastsettes av foretakets øverste organ. Mer detaljerte rutiner som beskriver hvordan pliktene skal utføres (operative rutiner) kan fremgå av egne dokumenter eller systemer, for eksempel i form av sjekklister. De operative rutinene kan fastsettes på et lavere nivå i revisjonsselskapet, men må ha en klar forankring i den overordnede rutinen.

Finanstilsynet har fått oversendt revisjonsselskapets hvitvaskingsrutiner. Dette var en mal fra Den norske Revisorforeningen uten noen form for tilpasninger til revisjonsvirksomheten. Du er ansvarlig for revisjonsselskapets hvitvaskingsrutiner. Dette ansvaret er ikke ivaretatt på en forsvarlig måte, og forholdet er et pliktbrudd som inngår i grunnlaget for vedtaket om tilbakekall av godkjenningen som revisor.

4.3 Finanstilsynets kontroll av revisjonsoppdrag

Finanstilsynet gjennomgikk helt eller delvis revisjonsdokumentasjonen for følgende oppdrag:

- Advokatvirksomhet (Oppdrag A)
- Entreprenørvirksomhet (Oppdrag B)
- Bilforhandler (Oppdrag C)
- Entreprenørvirksomhet (Oppdrag D)

Du er oppdragsansvarlig revisor for alle oppdragene og har utført revisjonsarbeidet selv.

Finanstilsynet avdekket omfattende feil og mangler i revisjonsutførelsen. Pliktbrudd i revisjonsutførelsen som utgjør grunnlag for et vedtak om tilbakekall er omtalt i etterfølgende punkter, se kapittel 4.4 og 4.5.

Gjennomgående feil og mangler som gjelder oppsummeres i punkt 4.4 nedenfor:

4.4 Feil og mangler i revisjonsutførelsen som gjelder alle kontrollerte oppdrag

Finanstilsynet avdekket brudd på revisorloven og god revisjonsskikk i alle de kontrollerte oppdragene. De samme pliktbruddene går igjen i alle de fire oppdragene som ble kontrollert under det stedlige tilsynet. For å unngå å gjenta en nærmere beskrivelse av det regelverket som er brutt i hvert enkelt oppdrag, er slike beskrivelser tatt inn i punktet her. Omtalen av hvert enkelt oppdrag i punkt 4.5 beskriver derfor de manglene som gjelder kun det angitte oppdraget.

4.4.1 Forståelse av virksomhetens art, regelverk som gjelder for virksomheten og den interne kontrollen

I henhold til ISA 315 punkt 19-27 skal revisor opparbeide seg en forståelse av den reviderte virksomheten og dens interne kontroll. Revisor skal også identifisere hvilke regler som gjelder for virksomheten, jf. ISA 250 punkt 13. Dokumentasjonen skal vise at revisor har gjort dette.

For samtlige kontrollerte oppdrag har ikke Finanstilsynet grunnlag for å konkludere med at revisor i tilstrekkelig grad hadde satt seg inn i den reviderte virksomheten, de regler som gjelder for denne, eller den interne kontrollen. Den dokumenterte forståelse av virksomheten vurderes også å være utilstrekkelig for samtlige oppdrag, og revisors supplerende opplysninger under tilsynet ga heller ikke grunnlag for å konkludere med at revisor hadde satt seg tilstrekkelig inn i virksomheten. Tvert imot bekreftet revisor under tilsynet at han i liten grad benytter tid på å sette seg inn i foretakenes rutiner og interne kontroll. Se for øvrig punkt 4.4.6 om dokumentasjon.

For samtlige kontrollerte oppdrag foreligger brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd punkt a, c og d, jf. ISA 315 punkt 19-27. Manglene er gjennomgående og utgjør grovt brudd på revisors plikter.

4.4.2 Risikovurderinger

Basert på den kunnskapen revisor har opparbeidet seg om den reviderte i henhold til ISA 315, skal revisor identifisere og vurdere risikoene for vesentlig feilinformasjon. Risikoen for feilinformasjon kan skyldes misligheter eller feil på regnskaps- og påstandsnivå, og revisor må vurdere begge deler. Risikovurderingen skal gjennomføres i samsvar med ISA 315. Deretter skal revisor planlegge revisjonshandlinger som håndterer de identifiserte risikoene, jf. ISA 330. I tillegg viser Finanstilsynet til revisorloven § 9-9 første ledd, annet punktum, som krever at forhold som tilsier at det kan foreligge misligheter og feil skal kunne dokumenteres særskilt med angivelse av hva revisor har foretatt seg i den anledning.

For samtlige kontrollerte oppdrag har ikke Finanstilsynet grunnlag for å konkludere med at revisor i tilstrekkelig grad har identifisert og vurdert risikoene for vesentlig feilinformasjon. Den dokumenterte risikovurderingen i revisjonspermene har vært identisk for de kontrollerte oppdragene, og revisor bekreftet under tilsynet at det samme er tilfellet for samtlige av hans oppdrag. Revisor forklarte at han i liten grad bruker tid på risikovurdering og at den dokumenterte risikovurderingen ikke gjenspeiler faktiske forhold ved det aktuelle reviderte foretaket, jf. punkt 4.4.6 om dokumentasjon. Videre forklarte revisor at han heller ikke vurderer risiko på regnskapspåstandsnivå.

Finanstilsynets vurdering er at det for samtlige kontrollerte oppdrag foreligger brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd punkt c, jf. ISA 315 punkt 28-37. Manglene er gjennomgående og utgjør grovt brudd på revisors plikter.

4.4.3 Vesentlighet

I henhold til ISA 320 punkt 10-11 skal revisor fastsette en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett og en arbeidsvesentlighet. Dersom omstendighetene tilsier det, skal revisor også fastsette en vesentlighetsgrense som skal anvendes på bestemte transaksjonsklasser, kontosaldoer eller tilleggsopplysninger, jf. ISA 320 punkt 10. For samtlige kontrollerte oppdrag har revisor oppgitt flere vesentlighetsgrenser, hvor beløpene er identiske for samtlige kontrollerte oppdrag. Revisor forklarte under tilsynet at disse er en del av "standardteksten" i planleggingsdokumentene, jf. punkt

4.3.1 om dokumentasjon, og at det samme gjelder samtlige av oppdragene hans. Revisor erkjente videre at han ikke benytter vesentlighetsgrenser i sin revisjon, men at han i stor grad forsøker å få korrigert de feil som avdekkes.

Den manglende fastsettelsen av vesentlighetsgrenser utgjør brudd på revisorloven § 9-4, jf. ISA 320 punkt 10-11. Mangelen er gjennomgående og utgjør grovt brudd på revisors plikter.

4.4.4 Planlegging av revisjonshandlinger

Basert på den kunnskapen revisor har opparbeidet seg om virksomheten og revisors vurdering av risiko for vesentlig feilinformasjon, skal revisor planlegge revisjonen, jf. ISA 330. Planleggingen skal sikre at de identifiserte risikoene blir håndtert.

Punkt 4.3.3 beskriver de avdekkede manglene i identifisering og vurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon i samtlige kontrollerte oppdrag. Videre beskriver punkt 4.3.1 revisors bruk av "standard" tekst i den dokumenterte revisjonsplanen for samtlige kontrollerte oppdrag. Når planleggingsdokumentet ikke er tilpasset risikoene i det enkelte oppdrag, vil heller ikke dokumentasjonen kunne brukes i revisors kvalitetssikring av revisjonsutførelsen, herunder at de planlagte revisjonshandlingene faktisk er gjennomført, til riktig tid og på riktig måte.

Finanstilsynet mener at revisor ikke har gjennomført en planlegging som har hensyntatt oppdragenes risiko og gjennomført tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonshandlinger for å innhente tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis. Dette gjelder for samtlige oppdrag kontrollert under tilsynet. Forholdet utgjør brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav d, jf. ISA 330 punkt 10-11. Mangelen er gjennomgående og utgjør grovt brudd på revisors plikter. Finanstilsynet har merket seg revisors tilsvar der det anføres at det er gjennomført tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonshandlinger på grunnlag av lang kunnskap og kjennskap til klientene. Det har vært lite utskiftninger i kundemassen har revisor har besøkt kundene hvert år. Finanstilsynet finner ikke å kunne legge vekt på denne uttalelsen da revisjonsdokumentasjonen er svært mangelfull.

4.4.5 Revisjonsbevis

ISA 200 punkt 17 og ISA 500 punkt 6 oppstiller krav om tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis. ISA 500 punkt 5 inneholder definisjonen av revisjonsbevis (se bokstav c), hva som er tilstrekkelige revisjonsbevis (se bokstav f) og hva som er hensiktsmessige revisjonsbevis (se bokstav b).

For alle kontrollerte oppdrag mener Finanstilsynet at revisor har avgitt revisjonsberetninger uten å ha innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for vesentlige poster i regnskapet.

For flere av regnskapspåstandene eller andre forhold som skal kontrolleres i revisjonen, har revisor i oppdrag A-C utelukkende basert seg på uttalelser fra ledelsen. Både ISA 500 punkt 6 og definisjonen av revisjonsbevis i punkt 5 bokstav c) forutsetter av revisjonsbeviset inkluderer bevis innhentet fra en ekstern informasjonskilde.

Forholdet utgjør brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav e, jf. ISA 500 punkt 5 og 6. Mangelen er gjennomgående og utgjør grovt brudd på revisors plikter.

4.4.6 Dokumentasjon

Det følger av revisorloven § 9-9 første ledd at revisor skal kunne dokumentere hvert oppdrag om lovfestet revisjon på en måte som er tilstrekkelig til å underbygge revisjonsberetningen.

Dokumentasjonskravet utfylles særlig av revisorloven § 9-4 og ISA 230. Målet er at dokumentasjonen skal gi et tilstrekkelig og hensiktsmessig grunnlag for revisjonsberetningen og bevis for at revisjonen ble planlagt og utført i samsvar med gjeldende lovgivning og revisjonsstandarder. ISA 230 oppstiller en rekke krav til dokumentasjonen, både til form, innhold og omfang. Også tidspunktet for gjennomførte revisjonshandlinger skal fremkomme av dokumentasjonen. Veiledning og utfyllende forklaringer til dette er tatt inn i punkt A2. Det fremkommer blant annet at dokumentasjonen skal vise betydningen av de innhentede revisjonsbevis. Dersom konklusjonen eller konklusjonsgrunnlaget ikke kan fastslås ut fra arbeidet som er utført eller ut fra revisjonsbeviset som er innhentet, skal dette forklares.

Både Finanstilsynet og andre skal kunne kontrollere at revisjonsoppdrag er utført i samsvar med revisorloven og revisjonsstandardene. Dokumentasjonskravet bidrar også til å gi oppdragsansvarlig revisor en god oversikt over utførte revisjonshandlinger og vil slik også bidra til å sikre revisjonskvalitet.

Revisors metodikk er i sin helhet papirbasert, hvor alle handlinger, fra innledende til avsluttende, med tilhørende underdokumentasjon er dokumentert i manuelle permer, fordelt etter ulike revisjonsområder. Revisor forklarte under tilsynet at han benytter sin egen mal for revisjon; malen fokuserer primært på dokumentasjon av balansen, og den benyttes på samme måte på samtlige av revisors oppdrag, uavhengig av ulikheter i forhold ved de reviderte foretakene. Planleggingen av revisjonen er i sin helhet dokumentert i de to dokumentene "Overordnet revisjonsstrategi" og "Revisjonsplan". I tillegg benyttes også et dokument for å oppsummere revisjonen, samt en sjekkliste hvor revisor dokumenterer at alle områder som revisjonsmalen tilsier skal revideres er blitt revidert. Dokumentene er ikke oppdatert etter gjeldende revisjonsstandarder, men refererer i hovedsak til de gamle RS-standardene. Ifølge revisor, har han ikke endret malen på mange år. Det er mer enn 10 år siden at norske RS standardene ble erstattet med ISA standardene.

For samtlige kontrollerte oppdrag er det i planleggingen i stor grad benyttet "standard" tekst for revisors dokumenterte planlegging av revisjonen, herunder revisors forståelse av virksomhetens art, forståelse av rutiner og intern kontroll, risikovurderinger, vesentlighetsvurdering og planlagte revisjonshandlinger. Revisor forklarte under tilsynet at dette er tekst han benytter som dokumentasjon i revisjonspermen, men at de ikke benyttes og følgelig ikke gjenspeiler faktiske forhold ved oppdraget og revisors arbeid. Revisor forklarte videre at han i liten grad bruker tid på planleggingen, men setter raskt i gang med revisjonshandlingene i henhold til sin mal.

Det foreligger mangler i både den dokumenterte planleggingen og den dokumenterte beskrivelsen av de revisjonshandlingene som er blitt gjennomført, noe som gjør det vanskelig å forstå formålet med revisjonshandlingene og resultatet av handlingene. Dette gjør at tilliten til revisjonen og revisjonsbevisene svekkes. I samtlige oppdrag var det nødvendig med muntlige forklaringer fra revisor for å få et inntrykk av hva som var hensikten med, og betydningen av den dokumentasjonen som forelå, samt hva som faktisk er blitt gjort i forbindelse med revisjonen. Ved flere anledninger under tilsynet var revisor selv usikker, eller ikke hadde et svar på, hva som var hensikten.

Det foreligger mangler i dokumentasjon for samtlige kontrollerte oppdrag. Det foreligger derfor brudd på revisorloven §§ 9-9 første ledd og 9-4, jf. ISA 230 punkt 8 – 11, se også punkt 12. Dokumentasjon er en viktig del av revisjonsutførelsen og nødvendig for at Finanstilsynet og andre skal kunne etterprøve revisors arbeid. Dokumentasjonsmanglene er gjennomgående og utgjør grovt brudd på revisors plikter.

4.4.7 Mangler ved kundekontroll etter hvitvaskingsloven

Risikoklassifisering

Alle de kontrollerte oppdragene er innenfor bransjer som i nasjonal risikovurdering er definert som høyrisikonæringer. For alle disse oppdragene har revisor klassifisert hvitvaskingsrisikoen til medium uten å begrunne hvorfor risikoen er redusert fra høy. I tilsvar til varsel om vedtak er det opplyst at risikoklassifiseringen er satt til medium fordi revisor kjenner og har lang kunnskap om oppdragene.

Forholdet er brudd på hvitvaskingsloven § 9, jf. hvitvaskingsforskriften §§ 4-6 og 4-9.

Eier og kontrollstruktur

Oppdrag B – C er selskap i konsern. Revisor har ikke kartlagt konsernstrukturen. I henhold til hvitvaskingsloven § 13 første ledd må revisor utføre egnede tiltak for å forstå kundens eierskaps- og kontrollstruktur.

Forholdet er brudd på hvitvaskingsloven § 13 første ledd.

Reelle rettighetshavere

For oppdrag B har ikke revisor identifisert reelle rettighetshavere og innhentet bekreftelse av opplysningene.

Forholdet er brudd på hvitvaskingsloven § 2 første ledd e, § 13 tredje ledd og § 14.

Kundekontroll av personer som handler på vegne av foretak

For oppdrag B er det ikke innhentet opplysninger om personer som handler på vegne av foretaket. Det er da heller ikke innhentet dokumentasjon som bekrefter personen(e) sin identitet.

Forholdet er brudd på hvitvaskingsloven § 13 andre ledd, jf. § 12.

4.5 Gjennomgang av oppdragene

Finanstilsynets kontroll av enkeltoppdrag dekker utvalgte deler av revisjonsutførelsen. Punkt 4.3 beskriver mangler avdekket under tilsynet som går igjen i flere av de kontrollerte revisjonsoppdragene. I det følgende beskrives de manglene som kun ble avdekket for det aktuelle oppdraget.

4.5.1 Oppdrag A - advokatvirksomhet

Oppdraget gjelder et advokatfirma. Advokaten er underlagt advokatforskriften (forskrift 4. februar 2005 nr. 79). Årsregnskapet for 2022 viser sum inntekter på kr. 3 577 550.

4.5.1.1 Manglende revisjonsbevis for inntekter

Revisjon av inntekter er utført ved detaljkontroller av utgående faktura for en måned. Det er ikke angitt hvilke revisjonspåstander som revisjonshandlingene skal dekke. Begrunnelse for utvalget er heller ikke begrunnet. Det er ikke dokumentert noen virksomhetsforståelse for rutiner og kontroller på inntektsområdet, jf. punkt 4.4.1 og 4.4.6 ovenfor.

Finanstilsynet mener at det ikke er innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for fullstendighet og gyldighet av inntektene. Revisors detaljkontroll av enkeltbilag i en måned er ikke egnet som revisjonsbevis for fullstendighet av inntektene. Denne kontrollen vil kun gi revisjonsbevis for gyldighet av de kontrollerte utgående fakturaene. Normalt må man ta utgangspunkt i grunnlaget for fakturerte timer (timeregistreringen) for å kunne få innhentet hensiktsmessige og betryggende revisjonsbevis for både fullstendighet og gyldighet. Forholdet er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd e, jf. ISA 500 punkt 5 og 6 og ISA 530 punkt 5 - 15. Det vises til beskrivelse i punkt 4.4.5 ovenfor. Pliktbruddet er grovt.

4.5.1.2 Manglende revisjonsbevis for kostnader

Revisjon av kostnader er utført ved at revisor har tatt stikkprøver på et utvalg av kostnadstransaksjoner. Det er ikke angitt hvilke revisjonspåstander som revisjonshandlingene skal dekke. Begrunnelse for utvalget er heller ikke begrunnet. Det er ikke dokumentert noen virksomhetsforståelse for rutiner og kontroller på kostnadsområdet.

Finanstilsynet mener at revisor ikke har gjennomført stikkprøver ved detaljtesting på en måte som gjør at revisjonshandlingene er egnet til å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis. Forholdet er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd e, jf. ISA 500 punkt 5 og 6 og ISA 530 punkt 5 – 15. Det vises til beskrivelse i punkt 4.4.5 ovenfor. Pliktbruddet er grovt.

4.5.1.3 Manglende revisjonsbevis for kundefordringer

Kundefordringer er oppført i balansen med kr. 263 942. Revisor har gjennomgått åpen post liste per 22.03.2022. Listen viser åpne poster på kr. 239 641,82. Revisor har merket enkelte gamle poster. I sum utgjør disse kr. 63 671. Revisor har vært i dialog med advokaten og regnskapsfører, og fått som svar at det jobbes med avklaringer med kundene. Revisor har akseptert dette uten å gjøre videre revisjonshandlinger. Det er ikke avsatt til tap.

Revisor har ikke fått avklaring om de "gamle" åpne postene på tidspunkt for avgivelse av revisjonsberetningen. Finanstilsynet mener at revisor må innhente revisjonsbevis for om det er sannsynlig at postene lar seg inndrive. Slik revisjonsdokumentasjonen fremstår, så er postene uavklarte. Finanstilsynet mener at revisor ikke har innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for både fullstendighet og gyldighet av kundefordringer. Forholdet er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd e. Det vises til beskrivelse i punkt 4.4.5 ovenfor. Pliktbruddet er grovt.

4.5.1.4 Manglende revisjonsbevis for bank

Bank er oppført i balansen med kr. 2 051 261. Herav utgjør kr. 82 829 klientmidler. Revisor har huket av årsoppgave bank mot saldoliste. Årsoppgaven har revisor mottatt fra regnskapsfører. Revisor har videre innhentet regnskapsførers avstemming av klientmidler per 31.12.2022. Det er ikke innhentet bankbrev eller på annen måte kontrollert gyldighet av transaksjoner eller saldoer direkte mot eksterne kilder. Revisor har heller ikke utført egne revisjonshandlinger rettet mot klientmidler.

I revisjonsoppdrag hvor klientmidler er involvert mener Finanstilsynet at god revisjonsskikk tilsier at revisor må innhente revisjonsbevis direkte fra en ekstern kilde for å sikre at bokført saldo er avstemt mot rett grunnlag, og for å sikre at kontoen er satt opp i henhold til særreglene for klientbankkonto, herunder hvem som har fullmakt til kontoen. Transaksjoner på kontoen må også testes.

Forholdet er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd e, jf. ISA 500 punkt 6 og 7. Det vises til beskrivelse i punkt 4.4.5 ovenfor. Pliktbruddet er grovt.

4.5.1.5 Manglende revisjonsbevis for hendelser etter balansedagen – avgitt revisjonsberetning før endelig årsregnskap er fastsatt

Revisjonsberetningen er datert 31. mars 2023. Balansen i årsregnskapet er datert 19. april 2023. Revisor har 31. mars purret på signatur på fullstendighetserklæring. Denne har revisor mottatt 17. april 2023. Revisor har gjennomgått årsregnskap i forbindelse med avgivelse av revisjonsberetningen 31. mars 2023 basert på et utkast som ikke er signert av foretaket. Revisor har ikke dokumentasjon ved styreprotokoll eller generalforsamling som viser når årsregnskapet faktisk ble vedtatt. Det fremstår som om revisor har avgitt revisjonsberetning før han har mottatt signert årsregnskap og før han har mottatt signert fullstendighetserklæring.

Finanstilsynet mener at revisor må forvise seg om at han er i besittelse av endelig signert årsregnskap og fullstendighetserklæring før man kan avgi revisjonsberetning. Forholdet er brudd på revisorloven § 9-4 første ledd og § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 560 punkt 6 – 9. Det vises til beskrivelse i punkt 4.4.5 ovenfor.

4.5.1.6 Attestasjon til Tilsynsrådet for advokatvirksomhet – nummerert kommunikasjon

Revisor har avgitt revisorerklæring til Tilsynsrådet for advokatvirksomhet 21. mars 2023. Der har revisor blant annet bekreftet at advokaten har etablert og gjennomført et kontrollopplegg for behandling av klientmidler som tilfredsstiller kravene i advokatforskriften kapittel 3 og 3a. Videre har revisor bekreftet at advokaten har gjennomført månedlige avstemminger i overensstemmelse med advokatforskriften § 3-6.

Bankkonto for klientmidler er balanseført i årsregnskapet sammen med advokatens øvrige bankkontoer. Klientansvar er balanseført sammen med leverandørgjeld i advokatens årsregnskap.

Videre er ikke klientansvaret bokført på egen konto i regnskapet som til enhver tid viser behandlingen av klientmidlene. Dette er behandlet sammen med leverandørgjeld.

Revisor har attestert egenerklæringen til Tilsynsrådet for advokatvirksomhet uten å gjennomføre revisjonshandlinger som er egnet til å kontrollere overholdelse av regelverket attestasjonen skal dekke. I dette tilfelle er det feil i årsregnskapet da klientmidler og klientansvar fremkommer av balansen til advokaten. Revisor har ikke kontrollert om klientmidler er avstemt etter regelverket for hver måned. Videre er det heller ikke opprettet egen bokføringskonto for klientansvar.

Finanstilsynet mener at revisor ikke har innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis for avgivelse av revisorbekreftelse. Den avgitte revisorbekreftelsen er også feil. Forholdet er brudd på revisorloven § 9-10, jf. § 9-4 tredje ledd og ISAE 3000. Pliktbruddet er grovt.

4.5.2 Oppdrag B – entreprenør

Foretaket driver med entreprenørvirksomhet og hadde en omsetning i 2022 på MNOK 479.

4.5.2.1 Manglende revisjonsbevis for inntekter

Foretaket er en maskinentreprenør. Virksomheten er basert på prosjekter. Det fremgår av note 2 at foretaket har virksomhetsområdene anlegg, bergverk og transport. Det er ikke dokumentert noen virksomhetsforståelse for rutiner og kontroller for noen av virksomhetsområdene, jf. punkt 4.3.1 og 4.3.2 ovenfor. Revisjonsarbeidet vedrørende salgsinntektene på kr. 468 494 233 er gjennomgang av 10 utgående fakturaer for å kontrollere om disse er bokført. I tillegg har revisor innhentet 3 kontrakter og sett at kontraktsum er oppført i kontraktoversikten.

Finanstilsynet mener at utførte revisjonshandlinger ikke er egnet til å kunne gi revisjonsbevis for driftsinntektene i foretaket. Ved revisjon av en entreprenør må revisor revidere inntektene ved gjennomgang av prosjekter. Det innebærer å dokumentere en forståelse av foretakets rutiner og kontroller for prosjektregnskap. Revisor må deretter enten basere revisjonen på test av kontroller eller detaljkontroller av enkeltprosjekter.

Foretaket har også andre driftsinntekter på kr. 10 505 485. Posten er vesentlig. Revisor har ikke utført noen revisjonshandlinger rettet mot disse inntektene.

Finanstilsynet mener at revisor ikke har innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis for gyldighet og fullstendighet av inntekter. Forholdet er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav e, jf. ISA 500 punkt 5 og 6 og ISA 530 punkt 5 - 15. Det vises til beskrivelse i punkt 3.4.6 ovenfor. Pliktbruddet er grovt.

4.5.2.2 Manglende revisjonsbevis for anleggsmidler

Anleggsmidler er oppført i balansen med kr. 8 180 822. Posten er vesentlig. Revisor har revidert anleggsmidler ved kontroll av bilag for et utvalg av kjøp. Utvalget utgjør kr. 1 577 600 av årets kjøp på kr. 3 435 334. Revisor har ikke dokumentert noen vurdering av utvalg, verken når det gjelder hvordan utvalget er plukket ut eller noen vurdering av om det er tilstrekkelig. Det fremstår som om revisor har valgt å kontrollere de største postene (pengeenhetsbaserte stikkprøver). Når revisor kun

gjennomfører denne type stikkprøver, har ikke alle enheter i populasjonen mulighet for å bli valgt ut for kontroll og gir kun revisjonsbevis for de kontrollerte postene.

Finanstilsynet mener at revisor ikke har innrettet utvalgsbasert testing på en måte som gjør at det er mulig å kunne få revisjonsbevis for populasjonen. Finanstilsynet mener at revisor ikke har innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis for fullstendighet og gyldighet av anleggsmidler. Forholdet er brudd på revisorloven § 9-4 tredje bokstav e, jf. ISA 500 punkt 5 og 6 og ISA 530 5 – 15. Det vises til beskrivelse i punkt 4.4.5 ovenfor. Pliktbruddet er grovt.

4.5.2.3 Manglende revisjonsbevis for varelager

Varelager er oppført i balansen med kr. 5 564 305. Posten er vesentlig. Varelageret består av grus og steinmasser fra ulike lokasjoner. Revisor har innhentet dokumentasjon for varelageret fra foretaket. Denne dokumentasjonen består blant annet i noen bilder tatt fra drone. Kopiene er dårlige, og man får av dem ikke noe inntrykk av størrelsen av massene. Revisor har ikke dokumentert noen egne vurderinger av størrelsen på massene, type masse og prissetting av disse.

Finanstilsynet kan ikke se at revisor har revidert eksistens og verdsettelse av varelageret og innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis. Forholdet er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd e, jf. ISA 501 punkt 4 – 8. Det vises til beskrivelse i punkt 4.4.5 ovenfor. Pliktbruddet er grovt.

4.5.2.4 Manglende revisjonsbevis for nærstående transaksjoner

Det fremgår av note 9 til årsregnskapet at foretaket har vesentlige mellomværender med konsernselskaper per 31.12.2022.

I henhold til ISA 550 punkt 24 skal revisor dersom ledelsen fremsetter en påstand i regnskapet om at en transaksjon med en nærstående part er gjennomført på vilkår som tilsvarende som er vanlige for en transaksjon på armlengdes avstand, skal revisor innhente tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis for denne påstanden. Det fremgår videre av ISA 550 punkt 28 at revisor skal inkludere i revisjonsdokumentasjonen navnene til de identifiserte nærstående partene og hvilke relasjoner enheten har til disse partene.

I tilsvar til varsel om tilbakekall opplyses det at transaksjoner med nærstående fremgår av egen mappe for konsernregnskapet og at de også fremgår av note til regnskapet.

Revisor har ikke fremlagt dokumentasjon for vurderinger av nærstående transaksjoner verken i planleggingen, gjennomføringen eller avslutningen av revisjonen. Finanstilsynet finner ikke å legge vekt på revisors anførsler til varsel om vedtak om tilbakekall av godkjenning som statsautorisert revisor. Finanstilsynet mener forholdet er brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 550. Pliktbruddet er grovt.

4.5.2.5 Årsberetning og noter – mangelfull revisjon

Foretaket faller ikke under unntaksreglene for små foretak, jf. regnskapsloven § 1-6. I revisjonsberetningen har revisor uttalt at opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til anvendelse av overskuddet er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Finanstilsynet har gjennomgått årsberetningen og notene til årsregnskapet og har følgende bemerkninger:

- Årsberetningen inneholder ikke en beskrivelse av de mest sentrale risikoer og usikkerhetsfaktorer den regnskapspliktige står overfor, jf. regnskapsloven § 3-3a.
- Årsberetningen inneholder ikke opplysninger om finansiell risiko som er av betydning for å bedømme foretakets eiendeler, gjeld, finansiell stilling og resultat, jf. regnskapsloven § 3-3a.
- Årsberetningen omfatter ikke mål og strategier som er fastsatt for styring av finansiell risiko, jf. regnskapsloven § 3-3a.
- Årsberetningen inneholder ikke redegjørelse for foretakets eksponering mot markedsrisiko, kredittrisiko og likviditetsrisiko, jf. regnskapsloven § 3-3a.
- Årsberetningen inneholder ikke informasjon om skader og ulykker, jf. regnskapsloven § 3-3a.
- Årsberetningen inneholder ikke informasjon om det er tegnet forsikring for styrets medlemmer og daglig leder for deres mulige ansvar overfor foretaket og tredjepersoner og i tilfelle om forsikringsdekningen, jf. regnskapsloven § 3-3a.
- Verken årsberetningen eller årsregnskapet er signert av selskapets styre, jf. regnskapsloven § 3.5. Signert årsregnskap er blitt fremlagt som vedlegg til tilsvar til varsel om vedtak.
- Note 2. Det er oppgitt at foretaket har følgende virksomhetsområder: Anlegg, bergverk og transport. Salgsinntektene er ikke spesifisert på virksomhetsområdene, jf. regnskapsloven § 7-8.
- Note 4. Det er ikke gitt informasjon om avgang av driftsmidler, jf. regnskapsloven § 7-12.
- Note 4. Det er ikke gitt informasjon om økonomisk levetid for varige driftsmidler, jf. regnskapsloven § 7-13.
- Note 4. Goodwill er ikke spesifisert for hvert enkelt virksomhetskjøp. Avskrivningsplan lengre enn 5 år er ikke begrunnet, jf. regnskapsloven § 7-14.
- Note 9. Det er gitt informasjon om kundefordringer og leverandørgjeld på balansedagen sammenlignet med fjoråret for konsernselskaper. Men det er ikke gitt informasjon om vesentlige transaksjoner med nærstående parter, jf. regnskapsloven § 7-30b.

Det foreligger ikke dokumentasjon i form av sjekklister el. som viser at revisor har gjennomgått foretakets årsregnskap og årsberetning. Feilene i årsberetningen og mangler ved notene er omfattende. Likevel har revisor avgitt uttalelse i revisjonsberetningen om at årsberetning og årsregnskap er i samsvar med lov og forskrifter. Forholdet er brudd på revisorloven § 9-4 første ledd. Pliktbruddet er grovt.

4.5.3 Oppdrag C - entreprenør

Oppdraget gjelder et entreprenørforetak, med fokus på oppføring av bygninger. Årsregnskapet for 2022 viser sum inntekter på kr. 64 535 492.

4.5.3.1 Manglende revisjonsbevis - fullstendighet av inntekter

For å revidere inntektene har revisor valgt å basere seg på substansrevisjon, uten å vurdere foretakets interne kontroll. Revisor forklarte også under tilsynet at han under revisjonen ikke har lagt vekt på for hvilke regnskapspåstander han skal innhente betryggende sikkerhet. Det er ikke dokumentert noen virksomhetsforståelse for rutiner og kontroller for noen av virksomhetsområdene, jf. punkt 4.3.1 og 4.3.2 ovenfor

Revisors revisjonshandlinger for inntektene har i hovedsak vært:

- 1) Kontroll av utvalgte utgående fakturaer. Revisor har tatt utgangspunkt i spesifisert hovedbok for utvalget.
- 2) Gjennomgang av konto 1530 for opptjent, ikke fakturert inntekt.
- 3) Kontroll av tett nummerserie.

Handling 1 og 3 fanger ikke opp eventuelle inntekter som skulle vært fakturert, men ikke ble det. For kontroll 2 er det uklart hva revisors kontroll har gått ut på, og revisor var under tilsynet selv usikker på hva denne han hadde kontrollert her. Videre erkjente revisor at han for 2022 ikke hadde gått gjennom oversikten over prosjektregnskap, eller kontrollert/vurdert utvalgte prosjekter med hensyn til fullføringsgrad, underliggende skriftlig kontrakter, eller om alt som skulle vært fakturert er faktisk blitt det. Ved spørsmål om hvorfor han valgte å ikke gjøre dette var revisor usikker.

Basert på de nevnte manglene mener Finanstilsynet at revisor ikke har planlagt og utført tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonshandlinger og at han ikke har innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for fullstendigheten av inntektene.

Forholdet er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav d og e, jf. ISA 330 punkt 6-7 og ISA 500 punkt 6. Pliktbruddet er grovt.

4.5.4 Oppdrag D - bilforhandler

Oppdraget gjelder et foretak som driver med salg og vedlikehold av biler. Årsregnskapet for 2022 viser sum inntekter på kr. 38 753 307.

4.5.4.1 Manglende revisjonsbevis - fullstendighet av inntekter

Også for inntektsprosessen har revisor benyttet seg av "standard" tekst som ikke gjenspeiler foretakets virksomhet. For å revidere inntektene har revisor valgt å basere seg på substansrevisjon, uten å vurdere foretakets interne kontroll. Revisor forklarte også under tilsynet at han under revisjonen ikke har lagt vekt på for hvilke regnskapspåstander han skal innhente betryggende sikkerhet. Det er ikke dokumentert noen virksomhetsforståelse for rutiner og kontroller for noen av virksomhetsområdene, jf. punkt 4.3.1 og 4.3.2 ovenfor

Revisors revisjonshandlinger for inntektene har i hovedsak vært:

- 1) Kontroll av utvalgte utgående fakturaer. Revisor har tatt utgangspunkt i spesifisert hovedbok for utvalget.

2) Kontroll av tett nummerserie.

De gjennomførte revisjonshandlingene fanger ikke opp eventuelle inntekter som skulle vært fakturert, men ikke ble det. Revisor erkjente dette under tilsynet.

Basert på de nevnte manglene mener Finanstilsynet at revisor ikke har planlagt og utført tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonshandlinger og at han ikke har innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for fullstendigheten av inntektene.

Forholdet er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd punkt d og e, jf. ISA 330 punkt 6-7 og ISA 500 punkt 6. Pliktbruddet er grovt.

5. Nærmere om vilkårene i loven for å kunne fatte vedtak

Ny revisorlov trådte i kraft 1. januar 2021. Finanstilsynet har vurdert revisjonsutførelsen etter den revisorloven som gjaldt på tidspunktet for revisjonen. I omtalen av pliktbruddene er det derfor henvist til forrige loven (revisorloven fra 1999). Selv om ny revisorlov hadde vært lagt til grunn, ville de avdekkede forholdene vært pliktbrudd.

Hjemmel for å fatte et vedtak om tilbakekall er revisorloven § 14-1 første ledd bokstav a, som lyder:

"Finanstilsynet kan kalle tilbake godkjenningen hvis en statsautorisert revisor må anses uskikket fordi vedkommende

a) har overtrådt revisors plikter etter gjeldende lovkrav og overtredelsen er grov eller flere overtredelser til sammen er grove, ..."

Bestemmelsen er i det vesentlige en videreføring av den som var i tidligere revisorlov, slik at foreliggende rettspraksis og forvaltningspraksis er relevant. Også forarbeidene til den tidligere revisorloven vil være av betydning for eventuelle spørsmål som ikke er omtalt i forarbeidene til gjeldende lov.

5.2 Om overtredelse av revisors plikter

Et vilkår for tilbakekall etter revisorloven § 14-1 første ledd, bokstav a, er at det foreligger overtredelser av revisors plikter etter gjeldende lovkrav. Dette omfatter overtredelser av revisorlovgivningen, herunder god revisjonsskikk, og revisjonsforordningen i tilfeller denne gjelder. Også overtredelser av annen lovgivning vil kunne danne grunnlag for vedtak om tilbakekall av godkjenning som revisor. I forarbeidene er brudd på finanstilsynsloven og hvitvaskingsloven nevnt som eksempler på annen lovgivning som i praksis har begrunnet vedtak om tilbakekall av godkjenningen, jf. merknadene til bestemmelsen i NOU 2017:15, side 269.

Både revisorloven, revisjonsstandardene og revisjonsforordningen legger opp til at revisor må utøve skjønn i gjennomføringen av revisjonen. Kravet om at revisor skal utføre revisjonen med profesjonell skepsis innebærer en begrensning av skjønnsrommet. Det er en forutsetning for en lovmessig skjønnsutøvelse at det grunnlaget revisor baserer sitt skjønn og konklusjoner på, er tilstrekkelig.

5.3 Om overtredelsen er "grov"

I forarbeidene til gjeldende revisorlov, se NOU 2017:15, merknadene til bestemmelsen på side 269, fremkommer følgende:

"I vurderingen av om overtredelsen er grov skal det legges vekt på hvor grunnleggende og sentrale de overtrådte bestemmelsene er for kvaliteten i revisjonen og yrkesutøvelsen for øvrig. Dersom lovbruddet har fått konsekvenser for andre skal dette tillegges vekt i vurderingen av om forholdet er grovt. Det kan imidlertid være alvorlige feil og mangler i revisjonsutførelsen selv om regnskapet er riktig."

Finanstilsynets konklusjon om at en overtredelse er grov bygger på en konkret vurdering, der de momentene som er nevnt i forarbeidene inngår. Eksempler på grunnleggende elementer i revisjon, som Finanstilsynet mener er avgjørende for revisjonskvaliteten eller yrkesutøvelsen for øvrig, er:

a. Revisor må ha revisjonsbevis

Revisor må ha tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for sine konklusjoner knyttet til postene i regnskapet. Dersom slike revisjonsbevis mangler eller er mangelfulle for vesentlige poster, har ikke revisjonsberetningen noen verdi, og i verste fall vil den være uriktig. Manglende eller mangelfulle revisjonsbevis er derfor en grov overtredelse. I innhenting og vurdering av revisjonsbevisene må revisor innta en profesjonell skeptisk holdning.

b. Revisor må ha kunnskap om virksomheten og regler som gjelder for denne, identifisere risiko og planlegge revisjonen

For å sikre tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis må revisor identifisere risikoer for feilinformasjon i regnskapet og planlegge hvilke revisjonshandlinger som er nødvendig for å håndtere disse. At revisjonsplanen tilpasses den revidertes virksomhet, er av vesentlig betydning for revisjonskvaliteten. For at revisjonsplanen skal være tilpasset den reviderte, må revisor sette seg inn i den revidertes rammebetingelser og hvordan den konkrete virksomheten drives. Dette må revisor gjøre selv om omfanget og kompleksiteten i den reviderte virksomheten er liten. Fravær av en revisjonsplan, som er egnet til å sikre tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis, er i utgangspunktet et grovt pliktbrudd. I tilfeller der revisor kan dokumentere at det foreligger tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis, selv om revisjonsplanen eller revisors virksomhetsforståelse er mangelfullt dokumentert, har ikke overtredelsen vært avgjørende for revisjonskvaliteten. Dette vil i så fall kunne frata overtredelsen karakteren av å være grov.

c. Revisor må ivareta oppdragsansvaret på en forsvarlig måte

Også kravet om at det skal være en revisor som er ansvarlig for hvert enkelte revisjonsoppdrag ("oppdragsansvarlig revisor") har som formål i å sikre revisjonskvaliteten. Det er viktig at oppdragsansvarlig revisor ivaretar ansvar og oppgaver som tilligger denne rollen. Når det benyttes medarbeidere innebærer oppdragsansvaret at revisor må involvere seg i revisjonsarbeidet og kvalitetssikre det arbeidet medarbeiderne utfører. Hvis det avdekkes feil og mangler i revisjonen, som burde vært oppdaget av oppdragsansvarlig revisor, er dette en indikasjon på at oppdragsansvaret ikke er ivaretatt på en forsvarlig måte. Fordi bestemmelsen om at det skal være en oppdragsansvarlig revisor er så sentral for å sikre revisjonskvalitet, vil svikt i denne rollen normalt være et grovt pliktbrudd.

d. Revisor må håndtere lovbrudd hos den reviderte

Revisjonsinstituttet inkluderer elementer som skal sikre at reviderte virksomheter drives i samsvar med gjeldende lovgivning. I revisorloven har dette blant annet kommet til uttrykk i bestemmelser om at revisor skal ta opp nærmere angitte forhold med den reviderte i nummerert brev. Der skal revisor stille krav om at forholdet må rettes innen en fastsatt frist og opplyse om konsekvensene dersom dette ikke skjer, herunder plikt for revisor til å fratrukke seg. Dersom tidligere revisor har fratrukket seg, kan ikke ny revisor påta seg oppdraget uten å sørge for å følge opp at forholdet rettes. Revisjonspliktige foretak som ikke har valgt revisor vil bli tvangsoppløst. Allmennhetens tillit til nytteverdien av revisjon svekkes dersom revisor ikke ivaretar sine plikter på dette området. Revisor må også vurdere om forholdet skal fremkomme i revisjonsberetningen.

e. Revisor må være uavhengig

For å sikre kvalitet i revisjonen og allmennhetens tillit til revisorer og revisjonsinstituttet, må revisor være uavhengig av den reviderte. Det er ikke bare i situasjoner revisor faktisk ikke er uavhengig som innebærer brudd på revisorlovens uavhengighetsbestemmelser. Det kan være pliktbrudd i tilfeller det bare er en risiko for at uavhengigheten er truet, og også når et forhold er egnet til å reise spørsmål ved revisors uavhengighet. Revisorlovens uavhengighetsbestemmelser er så sentrale og grunnleggende at det skal svært lite til for at overtredelse av disse blir et grovt pliktbrudd.

f. Revisjonen må dokumenteres

Hvis allmennheten ikke kan stole på at revisjonsberetninger og revisorbekreftelser er riktige, har de ingen verdi. For å sikre tilliten er revisorer underlagt tilsyn av Finanstilsynet, som på ulike måter kontrollerer blant annet revisjonskvaliteten. Også andre enn Finanstilsynet skal gjennomføre slike kontroller, både foretaket selv og bransjeorganisasjoner. Kontroller som må baseres på hva revisor i ettertid forklarer om hva som ble tenkt og gjort i revisjonen, vil ikke være effektive. Dersom det ikke foreligger dokumentasjon som viser hvilke vurderinger og handlinger som er utført, på hvilket tidspunkt, av hvem og med hvilken konklusjon, foreligger det ingen reell kontrollmulighet. Dersom dokumentasjonsmangelen er knyttet til etterlevelse av bestemmelser som er grunnleggende og sentrale for revisjonskvaliteten, er dette i seg selv et grovt pliktbrudd.

Finanstilsynets vurdering av hvilke av de avdekkende overtredelser som må anses som grove, fremkommer av kapittel 4. Denne saken omhandler forhold som nevnt i eksemplene punkt a, b og f.

Etter revisorloven kan tilbakekall også vedtas på bakgrunn av flere overtredelser av revisors plikter dersom overtredelsene til sammen er grove. Lovteksten reflekterer det som har vært forvaltningspraksis, også etter revisorloven fra 1999.

Enkelte av de overtredelsene som Finanstilsynet har konkludert med er grov i denne saken bygger på en samlet vurdering av flere overtredelser.

6. Hvorfor Finanstilsynet mener at vedtak er nødvendig

Finanstilsynet viser til punkt 1 som inneholder en nærmere omtale av hjemmelen for tilbakekall av godkjenningen som revisor i revisorloven § 14-1 første ledd, bokstav a.

6.1 Vilkåret om overtredelse av revisors plikter

For at et vedtak om tilbakekall skal kunne fattes må revisor ha overtrådt sine plikter etter gjeldende lovkrav.

Kapittel 4 inneholder en nærmere beskrivelse av hvilke plikter Finanstilsynet mener er overtrådt og hvorfor.

6.2 Vilkåret om "grov" overtredelse

Vilkåret er utformet slik at det er oppfylt dersom en overtredelse er grov eller flere overtredelser til sammen er grove.

De enkelte pliktbruddene

I tillegg til å beskrive hvilke plikter Finanstilsynet mener er overtrådt og hvorfor, har Finanstilsynet for hvert enkelt pliktbrudd, konkludert med om det er grovt. De pliktbruddene Finanstilsynet mener er grove hver for seg er følgende:

- Det foreligger mangler i dokumentasjonen for samtlige kontrollerte oppdrag, jf. punkt 4.4.6
- Det er ikke dokumentert en tilstrekkelig virksomhetsforståelse for noen av de kontrollerte oppdragene, jf. punkt 4.4.1
- Det er ikke identifisert og vurdert risikoene for vesentlig feilinformasjon for noen av de kontrollerte revisjonsoppdragene, jf. punkt 4.4.2
- Det er ikke utarbeidet en reell vesentlighetsgrense, jf. punkt 4.4.3
- Planleggingsdokumentet er ikke tilpasset risikoene for det enkelte revisjonsoppdrag, jf. punkt 4.4.4
- Det er for alle kontrollerte revisjonsoppdrag avgitt revisjonsberetninger uten å ha innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis, jf. punkt 4.4.5.
- Feil attestasjon til Tilsynsrådet for Advokatvirksomhet, jf. punkt 4.5.1.6.
- Det er bekreftet i revisjonsberetning at årsregnskap og årsberetning er i samsvar med lov og forskrift selv om det er vesentlige feil både i årsberetning og årsregnskap, jf. punkt 4.5.2.5.
- Din mangelfulle oppfølging av at revisjonsselskapet etterlever kravene i risikostyringsforskriften og hvitvaskingsloven samt kravene til kvalitetsstyringssystem etter ISQM, jf. punkt 4.2.1.

Pliktbrudd som ikke er ansett som grove hver for seg

De pliktbruddene som begrunner Finanstilsynets vedtak, men som ikke hver for seg er grove, er følgende:

- Revisjonsselskapet har ikke etterlevd risikostyringsforskriften, jf. punkt 4.2.2
- Revisjonsselskapet har ikke utarbeidet et kvalitetsstyringssystem, jf. punkt 4.2.3
- Revisjonsselskapet har ikke overholdt hvitvaskingslovens bestemmelser om virksomhetsinnrettet risikovurdering og utarbeidelse av skriftlige rutiner, jf. punkt 4.2.4 og 4.2.5

Flere overtredelser som til sammen er grove

Selv om Finanstilsynets konklusjoner i beskrivelsen av pliktbruddene i punktene kapittel 4 skulle være uriktige, enten i spørsmålet om det foreligger en overtredelse eller om den er grov, er antallet avdekkede pliktbrudd og alvorligheten av disse slik at overtredelsene uansett til sammen må anses som grovt pliktbrudd.

Dersom det legges til grunn at det er gjort revisjonshandlinger eller vurderinger som ikke er dokumentert i punkter der Finanstilsynet har begrunnet vedtaket med at dette mangler, er dokumentasjonsmanglene så mange og alvorlige at de til sammen er grove, og utgjør i seg selv et grunnlag for vedtak om tilbakekall. Det vises til den nærmere omtalen i punkt 2.2 bokstav f.

Finanstilsynet mener at vilkåret om at det foreligger en grov overtredelse eller at flere overtredelser til sammen er grove, er oppfylt.

6.3 Skikkethetsvurderingen

Det er et vilkår for vedtak om tilbakekall at revisoren må anses "*uskikket*" til å være godkjent revisor. Grunnlaget for vurderingen vil være det samlede bildet av de overtredelsene som hver for seg eller samlet gjør pliktbruddene grove.

Følgende er inntatt i merknadene til § 14-1 i NOU 2017:15, side 269:

"Grunnvilkåret om at revisor skal anses uskikket, understreker at tilbakekall av godkjenningen er et preventivt tiltak for å hindre uønsket yrkesutøvelse. Vurderingen knyttes til om revisoren, ut fra de lovbrudd som er konstatert eller den utviste adferden, vil være skikket til å være statsautorisert revisor. Det skal legges vekt på om grunnlaget for tilbakekallet viser at revisoren ikke vil ha evne eller vilje til å ivareta sine oppgaver som revisor, og om grunnlaget for tilbakekallet gjør at den nødvendige tilliten til revisoren ikke lenger er tilstede. Det forhold at revisor eller revisjonsselskap i ettertid har iverksatt tiltak som innebærer en oppretting av de feil og mangler som er avdekket, eller har en plan for slike tiltak, er ikke tilstrekkelig for å kunne legge til grunn at personen eller selskapet ikke lenger er uskikket. I vurderingen kan også tilliten til revisjonsinstituttet og revisjonsbransjen, herunder revisors rolle som allmennhetens tillitsperson, vektlegges. Fravær av kritikk fra revisjonskunder, offentlige myndigheter eller andre er ikke av betydning. Revisors subjektive forhold vil være en del av uskikkethetsvurderingen. Slikt forhold vil også kunne tas hensyn til i vurderingen av om vedtak skal fattes."

I alle de kontrollerte oppdragene har revisor avgitt revisjonsberetninger som ikke er understøttet av tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis. Revisor mangler tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for flere vesentlige poster i regnskapene. Det er heller ikke for noen av de kontrollerte oppdragene gjennomført en reell planlegging.

Finanstilsynet mener at bestemmelser som er sentrale og grunnleggende for revisjonskvaliteten er overtrådt. Revisjonen er ikke gjennomført i samsvar med de relevante revisjonsstandardene. Dette gjelder ikke minst for særskilte risikoer, verdsettelsesposter og andre regnskapspåstander det må forventes at revisor har en særlig oppmerksomhet rettet mot.

Finanstilsynet vil videre påpeke at selv om lovkravene til revisjonsutførelsen er de samme, skjerpes kravet til revisors oppmerksomhet og profesjonelle skepsis når revisjonsklienten driver virksomhet

som er ansett som så viktig at den er underlagt særlovgivning, konsesjon og offentlig tilsyn. Revisor må da ha særlig oppmerksomhet rettet mot den revidertes etterlevelse av aktuelt sektorregelverk, og revisor må forsikre seg om at det foreligger tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for revisjonsberetning og attestasjoner.

Revisor har videre vist manglende forståelse for nødvendigheten av å dokumentere revisjonsutførelsen på en måte som gjør det mulig å kontrollere om revisjonen har skjedd i samsvar med revisorloven. Slike kontroller er viktige for å sikre kvalitet i revisjonen og er en forutsetning for at Finanstilsynet skal kunne ivareta sin tilsynsrolle.

Finanstilsynet vil videre peke på at revisorer har viktig oppgave i samfunnets bekjempelse av økonomisk kriminalitet. Derfor ser Finanstilsynet svært alvorlig på at plikter etter hvitvaskingsregelverket ikke er overholdt.

De overtredelsene som begrunner varsel om vedtak, er de som er sentrale og grunnleggende for revisjonskvaliteten. Finanstilsynet har avdekket mange overtredelser og i alle de kontrollerte oppdragene. Finanstilsynet mener at de avdekkede pliktbruddene viser at revisor mangler forståelse for hva som kreves i revisorloven og revisjonsstandardene, herunder viktigheten av å ivareta det ansvaret og de oppgavene som tilligger oppdragsansvarlig revisor. Pliktbruddene er gjentakende.

Revisor er styreleder, daglig leder, kvalitetssyringsansvarlig i revisjonsselskapet. Også manglende ivaretagelse av ansvar og oppgaver som tilligger disse rollene er av betydning av revisors skikkethet. Revisor har verken sørget for å etablere et kvalitetsstyringssystem slik revisorloven krever eller sørget for at selskapets risikovurderinger og risikohåndtering har skjedd i samsvar med risikostyringsforskriften. Revisor har heller ikke sørget for at revisjonsselskapet oppfyller kravene i hvitvaskingsregelverket.

Det er Finanstilsynets oppfatning at omfanget av lovbrudd i revisjonsselskapet hvor du er daglig leder og oppdragsansvarlig revisor er vesentlige, har pågått over lang tid og er av en slik karakter at de er egnet til å skade interessene til revisjonsklienter, offentlige myndigheter og andre. Pliktbruddene er så omfattende og gjennomgripende at det ikke dreier seg om unntak fra en ellers forsvarlig oppdragsutførelse og drift av revisjonsvirksomheten.

Det har ikke i forbindelse med tilsynet eller etterpå fremkommet forhold som tilsier at du ikke har kunne ivareta dine plikter. Det er derfor Finanstilsynets oppfatning at det ikke foreligger subjektive forhold som gjør at revisor ikke kan anses som uskikket.

Finanstilsynet mener at revisor må anses som uskikket til å være revisor, slik dette vilkåret i revisorloven er å forstå.

6.4 Finanstilsynets skjønn

Som det fremkommer foran, er vilkårene for å tilbakekalle godkjenningen som revisor til stede. Finanstilsynet *kan* derfor fatte et slikt vedtak. Om det *skal* fattes vedtak ligger innenfor forvaltningens frie skjønn. Det er likevel slik at Finanstilsynet i sin skjønnsutøvelse ikke kan ta utenforliggende hensyn, treffe vilkårlige, uforholdsmessige eller sterkt urimelige avgjørelser, eller drive usaklig forskjellsbehandling.

Offentlig godkjenning og tilsyn med revisorer skal støtte opp under allmennhetens tillit til revisorer og revisjonsinstituttet, og sikre at brukerne av revisjonstjenester skal kunne ha tillit til at godkjente revisorer til enhver tid holder mål faglig sett. Når denne tilliten svekkes som følge av at revisor ikke overholder de reglene som gjelder for virksomheten, må det skje en avveining av hensynet til den enkelte opp mot samfunnsmessige hensyn. De samfunnsmessige hensynene vil være å hindre at det reises tvil om kvaliteten på revisjonen. For å sikre dette vil det være nødvendig å hindre at revisorer som ikke av eget tiltak sørger for at virksomheten drives i samsvar med lovgivningen og at revisjonsoppdragene utføres slik de skal, kan fortsette. At Finanstilsynet ivaretar sin tilsynsrolle, er også av sentral betydning for tilliten. Det vil være negativt for oppdragsgiverne, revisoryrket og revisjonsinstituttet om revisorer som grovt og gjentatt har overtrådt sentrale plikter som følger av lov eller forskrifter, fortsatt skal inneha offentlig godkjenning. I en slik avveining har Finanstilsynet funnet at det er nødvendig å fatte vedtak om tilbakekall og at et vedtak om tilbakekall av godkjenningen som statsautorisert revisor ikke er uforholdsmessig.

Finanstilsynet innforstått med at et vedtak om tilbakekall er svært inngripende for den vedtaket retter seg mot. I vurderingen av om det vil være sterkt urimelig har Finanstilsynet vurdert om det foreligger forhold som gjør det urimelig å fatte vedtak om tilbakekall. Det vises til sitatet fra lovutvalgets utredning (NOU 2017:15 side 269) om at det kan tas hensyn til revisors subjektive forhold også i vurderingen av om vedtak skal fattes. Finanstilsynet er ikke kjent med at det foreligger subjektive forhold som tilsier at et vedtak om tilbakekall blir sterkt urimelig.

Finanstilsynet har kontrollert revisors etterlevelse av revisorloven og har avdekket en rekke pliktbrudd i sentrale deler av en årsregnskapsrevisjon, og ved driften av revisjonsselskapet. Den nærmere omtalen av Finanstilsynets konklusjoner og begrunnelse for disse viser at det ikke lagt vekt på utenforliggende hensyn.

Et vedtak om tilbakekall bygger på de hensyn som autorisasjonsordningen for revisorer skal ivareta. Et vedtak om tilbakekall i denne saken ligger innenfor både Finanstilsynets og klageinstansens forvaltningspraksis. Et vedtak vil derfor verken være vilkårlig eller innebære usaklig forskjellsbehandling.

Finanstilsynet mener at vedtak om tilbakekall skal fattes i denne saken.

For Finanstilsynet

Anders Grini
seksjonssjef

Espen Jacobsen
tilsynsrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

Kopi til:

